

СТ А Н О В И Щ Е

от проф. д-р Димитър Вацов

за

конкурс за професор по 2.3 Философия,
обявен в бр. 93 на „Държавен вестник“ от 26.11.2019 г.

за нуждите на Нов български университет

с единствен кандидат

доц. д-р Лилия Гурова

Както недвусмислено показват самооценката с приложените към нея доказателствени материали, единственият кандидат за конкурса за професор по философия на НБУ доц. д-р Лилия Гурова по наукометрични показатели значително надхвърля националните изисквания за заемане на длъжността. Особено впечатляващи са разликите в полза на кандидата при:

1. Публикациите (Г), където Гурова с публикувани през последните 5 години 55 статии и студии събира 643 точки при изискуеми 200 за професор - значима част от тези публикации са в реферирани и рецензирани престижни списания;
2. Цитиранията (Д), при което със засечени 64 цитирания на нейни трудове тя събира 560 точки при изискуеми 100 за длъжността;
3. Ръководство на докторанти и участие в проекти (Е), където тя събира 580 при изискуеми 100 точки.

Гурова освен това надхвърля изискванията и по отношение на преподавателските, административните и обществените активности. Тук, макар точките да не са в пъти повече, както по предишните критерии, мога от личен опит да потвърдя, че това се дължи единствено и само на ограниченията в системата за тяхната калкулация. Доц. Гурова е един от най-активните колеги в НБУ, оказвала през годините и оказваща и до днес

осезаемо влияние върху академичното и административното развитие както на нейния департамент, така и на университета като цяло. Нейният личен „инференциален принос“ – нека шегата бъде позволена и в рамките на академичните процедури! – е обективно значим във всички тези аспекти.

Както показва краткият обзор дотук, доц. д-р Лилия Гурова не просто покрива, но и значително надхвърля всички формални и количествено измерими изисквания за заемане на длъжността „професор“.

В съдържателен план също трябва да кажем, че доц. Гурова е завършен професионалист в полето на позитивистки разбраната и формалистично ориентирана философия на науката, с допълващи специализации във философията на когнитивната наука и психологията, а и в историята на българската философия. В тези посоки са и нейните научни приноси, които са действителни и са точно формулирани.

Тук ще се спра само на най-значимия ѝ принос – инференциалистският анализ на обяснението и разбирането, - развит най-пълно в монографията „Обяснение, разбиране и извод“ (София: НБУ 2019), към която са цитатите оттук-нататък.

На първо място монографията показва едно много добро познаване на състоянието на изследванията и дебатите около „обяснението“ в аналитично и позитивистично ориентираната философия на науката след Хемпел, като различните теории и позиции в повечето случаи са ясно и критично артикулирани, с което книгата е отворена и към по-широка публика. В този контекст Гурова изгражда и своя авторски проект, наречен „инференциалистски анализ“. Този проект изхожда от интуиция на всекидневния здрав разум, откриваема и в традицията на утилитаризма: едно обяснение е толкова по-добро, колкото е по-полезно. Полезността обаче, без тази дума да е използвана, е схваната така: обяснението е добро, ако води до разбиране, а разбиране е налице, когато можем да правим изводи. Съответно обяснението на даден феномен (дума, израз, теория, физично явление или събитие) е толкова по-добро, колкото повече разбиране носи, т.е. колкото повече изводи в различни посоки ни позволява да направим на негова база.

Специфичен проблем на проекта е, че „обяснение“ и „разбиране“ не са строго дефинирани. Гурова настоява, че това е така поради избора на един почти дефлационистки, минималистичен подход към тези понятия: „Защитаваният тук инференциалистски подход все пак приема една минималистична концепция за структурата на обяснението, според която всяко обяснение се състои от експананс, експанандум и някаква релация между тях. Освен това инференциалистският подход се ангажира и с твърдение относно основната функция на обясненията, която е да носят разбиране и да повишават вече наличното разбиране.“ (с. 140). Гурова настоява, че подобен минимализъм не е недостатък, а е предимство, защото при неустановеното все още състояние на знанията за процесите на разбиране в неврофизиологията и когнитивистиката, то позволява чрез него да се обобщават различните налични философски концепции за обяснението, а и в практико-оперативен план е достатъчно ефективно: : „достатъчно за различаване на обяснения, които носят разбиране, от такива, които не носят разбиране или водят до некоректно и повърхностно разбиране на обяснявания обект“ (с. 141).

Съгласен съм, че в определен прагматичен смисъл – от гледна точка една всекидневна инструментална рационалност, - подобно широко разбиране за разбирането и обяснението е релевантно. Съгласен съм също, че то също така е релевантно и за някои практики на учените, а може би и за модерната наука като по-обща и ориентираща практиките рационална идеология. Със сигурност то е релевантно за по-крайните застъпници на пуристична научна идеология, каквито има сред последователите на Карнап и Хемпел. Впрочем именно това, че той е формулиран чрез анализ на различните теории за обяснението и причинността след Хемпел, с акцент върху по-позитивистично и (класически) аналитичните сред тях, и тъй като в голяма степен разчита да артикулира семейните прилики между тях, го прави убедителен. Затова и го смятам за принос.

Добре е обаче да се видят по-ясно и неговите ограничения. Защото засега този инференциалистски анализ нито покрива всички практики, нито ни дава инструменти за стриктно различаване между практиките, които все пак покрива.

Първо, от гледна точка на едно по-широко схващане за опит и на по-богатите възможности за употреба във всекидневния език, имплицираното от Гурова схващане за „разбирането“ като възможност/способност за правене на изводи, е тежко редуktivно. Ние често казваме, че разбираме една метафора или една соната, но едва ли разбирането в тези случаи може да бъде сведено до правене на изводи – когато някой прави твърде много изводи след концерт, имаме по-скоро лошото чувство, че той убива музиката. Джаз импровизацията извод ли е? Т.е. макар и минималистично, т.е. максимално широко по обхват, понятието за „разбиране“ на Гурова съвсем не покрива нито всички смислени употреби на тази дума, нито всички практики на действително разбиране.

Второ, твърде широкото – минималистично – схващане за обяснението и разбирането оставя и други неясноти. От една страна, разграничения между наука и псевдо-наука, между обяснения и псевдо-обяснения, между субективистки и обективни концепции са систематично провеждани в текстовете на Гурова на реторическо ниво. Не липсват и декларации: „Аз смятам, че инференциалистките отношения са обективни и детерминират отношенията на „приемане“ и „разрешаване“, без самите те да са продукт на тези отношения или да съвпадат с тях“ (с. 139). Не липсват също така и категорични и бързи оценки, обвиняващи на едро - да речем, прагматистките теории - в субективизъм и релативизъм (с. 78). Тази реторическа категоричност ясно и честно заявява общата позитивистична нагласа на автора, но, от друга страна, тя не е внимателно разработена – вероятно, защото по подразбиране се разчита на самоочевидността на някоя концепция а-ла Попър. Това оставяне по подразбиране обаче поставя под въпрос възможността да изчислим „инферентния принос“ на едно обяснение. Строго погледнато, в минималистичното схващане, както е формулирано от Гурова дотук и отвъд категоричния нормативен реторически патос, не ни е посочен критерий, според който обяснения чрез „ретроградното влияние на Меркурий“ трябва да бъдат считани за псевдо-обяснения. Такива обяснения, които са близки до (споменатите в края на книгата, но останали неразработени) конспиративни теории, впрочем дават максимално широка възможност за правене на практически безкраен - произволен - брой изводи. Значи ли това, че те са най-добрите обяснения?

Разбира се, нито Гурова, нито някой от тук присъстващите, би се съгласил с това. Но минималистичното схващане не може да остане толкова минималистично, колкото е сега, ако иска да отговори на този въпрос. Може би въведената от Нюман идея за „дълбочина“ на каузалните връзки, ако бъде внимателно и подходящо преработена за целите на инферентния анализ, би могла да бъде полезна в това отношение.

Инференциалистският анализ на Гурова е интересен и провокативен авторски проект, който обаче се нуждае от допълнително прецизиране и легитимация, каквото, надявам се, ще ни бъдат предложени в близко бъдеще. Със сигурност този проект вече е заслужил, а и тепърва ще заслужи още внимание от българската и международната научна общност.

В заключение категорично заявявам на базата на всичко казано дотук, че доц. д-р Лилия Гурова **покрива и дори значително надхвърля всички количествени и съдържателни изисквания за заемане на длъжността „професор“ по 2-3 Философия**, както и че аз, в качеството ми на член на научното жури, **безусловно подкрепям тя да бъде назначена на тази длъжност в Нов български университет.**

София,

26.03.2020 г.

С уважение:

проф. д-р Димитър Вацов,

Нов български университет